

PRI ARTO. (I-a daŭrigo)

B. Ĝui : Por ĝui artaĵon, ne nur la intelekta klareco devas esti sur la nivelo de la ecoj kiuj estas en kaj radias el la artaĵo, sed ankaŭ la anima stato devas esti sur ĝiu nivelo. Oni devas plej profunde, "en la koro de la koro" kiel oni diras, eni al tio kion la artaĵo signifas. Oni devas havi, karesi la idealojn kiuj speguliĝas sur la artaĵoj. Ekzemplo: estas homoj kiuj povas ĝui la arton de Gotika katedralo kiu altentiras, ĉielentiras la homan rigardon kaj la homan penson; per ĝiaj pintarkaĵoj kiuj similas al en preĝo kunplektitaj brakoj levitaj al la nuboj.

Kaj tie-ĉi montriĝas la dualismo inter ĝui kaj kompreni.

Ekzemplo: estas homoj kiuj certe kapablas kompreni la stilon Louis XI sed kiuj tute ne ĝuas ĝin. Ili vidas la kristaliĝon, la spegulon de la spirito de tute tiu epoko sur tiu stilo kaj en tiu senco ili komprenas tiun stilon. Sed ili eble tre malŝatas tiun spiriton kaj do ne ĝuas tiun arton kiu estas la bildo de tiu spirito. Kaj tamen tie-ĉi oni devas ankoraŭ fari distingon. Povas esti ke inter tiuj homoj kelkaj diros kiam ili staras antaŭ specifika Louis XIV-a meblo aŭ salono "kia bela artaĵo".

Cu ili ĝuas? Eble ili volas nur diri ke lau ili tiu meblo aŭ salono estas vere tre bone sukcesinta enkorpiĝo de la Louis XIVa spirito, ke ĝi bone karaktermontras la epokon.

Kaj la scio de tio, la vido, en unu konkreta bildo de la animo de tute unu epoko donas ian ĝojon. Rimarku bone: ĝojo kaj ne ĝuo. Ni estas nun plene sur la tereno de la psikologio. Ni do diras ke en la ĝojo estas ĉiam kelkaj eroj de ĝuo ankaŭ. Tamen restas tie-ĉi la tre granda diferenco inter ĝojo kaj ĝuo.

Ĝojo : sekvo de kompreno.

Ĝuo : ĉar oni tre interne, intime ŝategas, amas. Almenaŭ tio estas ĝusta sur la tereno de la arto. Ne tiel povas konkludi ke la ĝojo pri artaĵo estas precipe sekvo de la kompreno de artaĵo kaj tiu kompreno mem estas sekvo de la intelekta nivelo de la homo rilate al la artaĵo. Kontraŭe, la ĝuo estas precipe sekvo de la animstato de la homo kiu vidas speguliĝon en la artaĵo.

II - LA OBJEKTO :

Ĉio tio skribita ĝis nun estis pri la sintenado de la subjekto al la objekto = de la homo al la artaĵo. Nun kelkaj vortoj pri la objekto mem : la artaĵo.

A - Tekniko: Kiam oni diras ke Jan van Eyck mirige pentras la transiron de la lumo al la ombro, al la mallumo aŭ kiam oni diras ke Hans Memling kapablas hami l'edike pentri, ĉu oni faras aludon al la arto de ankaŭ? Tute ne. Oni faras aludon al ilia tekniko. Oni diras tiam fakte ke ili majstre teknikas, ke ili havas en si ne ĉiujn rimedojn. Cu tio estas arto? Ne, ĝi estas lerteco. Cu lerteco estas arto? Multaj pretendas ĝin.

En la historio de la arto oni multajn kreaĵojn ludas kiel grandaj artaĵoj ĉar ili estas finaj verkoj sur teknikaj malfacilaĵoj.

Sed se tekniko estas arto, tiam la tereno de la arto estus multe pli vasta ol oni ĝis nun supozis. La piedpilkludado, ekzemple, devas esti konsiderata kiel branĉo de la arto.

Estas ludistoj kiuj estas mirinde lertaj. Estas ludpecoj kiuj estas farataj per majstra tekniko. Ni do sugestas ke oni povas ludi teknikajn grandajn kreaĵojn kiel artaĵojn nur se tiuj teknikaj verkoj obligis pli bone vidigi la artan karakteron, se ili do plialtigis la "artaĵon". Ni do ne ankoraŭ atingis la esencon de "arto".

B. - Mnierismo : Kiam oni diras ke H. Memling havas preskaŭ ĉiam pozojn en la fono de siaj pentraĵoj, oni denove ne faras aludon al la arto de Memling sed nur al maniero, kutimo, procedo de li. Same kiam oni atentigas pri la mezuro, la grandeco de personoj aŭ bestoj sur la pentraĵoj k.t.p. Ankaŭ la "S" formo de la verkoj de Rubens. Tamen estas vere ke tiuj procedoj kelkfoje pli altigas la arton. Ekzemple: la "S" formo ĉe Rubens estas bonega ilo por pli intense montri la paco-

on. Aliflanke se oni tre ofte kaj precipe ne nature uzas tiajn procedojn, ni veras al manierismo. Tio malhelpas la serencecon, la viv-realecon kaj aliajn ecojn de la vera granda artverko.

1. - Arto objektiva aŭ subjektiva : ĉu la artaĵo estas la objektiva jes aŭ ne ? ĉu ĝi estas objektiva aŭ subjektiva ? ĉu la artaĵo estas bela en si mem depende de la beltrovo de la homoj (= objektiva) aŭ ĉu ĝia beleco nur ekzistas laŭ la gustoj de la homoj (= subjektiva) ? La beleco de floro estas objektiva. Iu trovas la rozon belega, alia trovas ĝin bela, alia beleta. Iu el tiuj tri pravas. Li je fakte nur diras: laŭ mia gusto ĝi xx estas belega, aŭ bela, aŭ beleta. Oni ĝenerale konsentas ke la rozo estas bela ĉar la plej granda parto de la homoj trovas ĝin bela. La beleco de rozo malsimilas por ĉiu homo. Ĉiun objekton kies beleco dependas de la beltrovo de la homoj oni nomu, se ĝi estas bela: "bela"; kaj tiam ĝi posedas subjektivan belecon.

Ĉu tia estas la artaĵo ? Ĉu la beleco de la artverko ankaŭ dependas, kaj ekkuzive dependas de la beltrovo de la homoj ?

Es, se oni konsentas kun tio kion oni tre ofte diras ke "la penso taŭgas por ekkoni la veron, la konscienco por ekkoni la bonon kaj la gusto por ekkoni la belon". Tiam, jes, la beleco de artverko estas subjektiva ĉar estas evidente ke la gusto de ĉiu persono malsimilas. Do.

Ĉu ni ne akceptas tion. Artaĵo estas io bela en si mem. Ĝi ne dependas de la beltrovo de ĉiu homo. Ne ĉio kio estas bela, estas ankaŭ arta (kompreneble) sed ĉio kio estas arta, estas ankaŭ bela (nepre certe). Sed ĝi estas ankaŭ ankoraŭ io pli ol bela; ĝi estas ĉ "arta" aŭ, se vi volas "artbela". Pruvo. Se vi troviĝas antaŭ "belaĵo", ni diru ekzemple bela taso aŭ bela rozo, vi sentas en vi agrablan senton sed ĝi vere ne tre profunde trafas vian senton estas vere nur korpa, materia. Via najbaro vidas la saman objekton sed povas okazi ke li ne trovas ĝin bela. Eble vi diros al li: jen tiuj libroj kaj tiu kolormikso plaĉas al mi. Li eble respondos: al mi ne. Kion vi diros ?

(Drs. F. Roose - daurigota)

~~~~~

KRIBTALENTOJ DE NIAJ GEMEBROJ - WAT IS DROOMEN ? door Alfons NORRO (4de vervolg)

De droom in de letterkunde : Wanneer een schrijver een roman samenstelt en verplaatst hij zich in het innerlijke "ik" der uitgebeelde personen, denkt zooals zij denken, voelt zooals zij voelen; droomt zooals zij droomen.

Een roman is dan geslaagd wanneer de kunstenaar afstand heeft gedaan van zijn "gansche"zijn" en volledig de "levens" van x zijn personages heeft geleefd. Zoo'n roman vertoont geen hiaten.

Wanneer hij nu in den loop van het verhaal een droom "laat droomen" dan moet deze een logisch gevolg zijn van het karakter van het personage en moet deze droom ons toelaten dieper in het wezen van de persoon door te dringen.

U begrijpt direkt de groote moeilijkheid voor den kunstenaar. Hij moet zijn symboliek dienen volgens den persoon en niet zooals zij zelf zou "droomen". Slechts groote kunstenaars kunnen dan ook dit procédé zonder gevaar voor kleerscheuren aanwenden.

Ik zou graag de "Divina Comedia" van Dante en de "Hamlet" van Shakespeares in grooten droom noemen al bestaat er tusschen eerst genoemde en laatste in hemelsbreed verschil van interpretatie.

Een viertal voorbeelden, niet als model bedoeld evenwel, wil ik uit bekende boeken aanhalen die min of meer geslaagd kunnen genoemd worden.

"SELIBANT" door Gerard Walschap - N.V. Uitgeversmaatschappij A.Manteau te Brussel - 4de druk 1942 - Hoofdstuk XI blz. 89-90 :

"In zijn slaap komt zij met de roos op haar linkerborst lachend naar hem toe..... Een droom met sterk sensuellen inslag al zou een eerste lezen zulks niet laten vermoeden. Het "Heeriken" wenscht de vrouw te bezitten doch durft zich niet uitspreken door een aangeboren minderwaardigheidscomplex. Dan vond voordien heeft hij met haar in gezelschap gesoupeerd. Symbool van zijn liefde: de roos op de linkerborst.

De geheele droom is een hysteriek lichamelijke liefdesverlangen met tot lot de tusschenkomst van een fysieke handeling.

Haar man neemt zijn karabijn van den muur en vraagt hem, voyons cou-

Het Heerken springt uit het bed naar het raam. Beneden in den tuin staat Gean hen te roepen met een Karabijn en een doode lijster in de hand...."

"DE KLEINE RUDOLF" - door Aart Van der Leeuw - derde boek in de eerste letterkundige reeks "De Feniks" uitg. N.V. Het Kompas te Mechelen 1933 - Hoofdstuk VIII De laatste incarnatie.

Een waarschuwingdroom gewekt door angst en het beminde wezen: Martha.
Blz. 191 "Voorzichtig op reis" zeg ik "niet vlak bij den motor gaan zitten, niet uitstappen oppassen: als je in de stad bent, overal uitkijken, eer je oversteekt, niet siffen, of ergens anders aan denken. In godsnaam voorzichtig".

Ze ziet me met haar groote, grijze oogen aan, die zoo klaar en zuiver zij geworden van al het bloeiende, dat ze van jongs af aan hebben weerspiegeld, en dan knikt ze tegen me, moederlijk en geruststellend.

Ze kent me, mijn angst....

Hij verwacht haar terug om vier uur. Doch hij maakt zich telkens weer ongerust, beeldt zich in dat hij haar niet meer zal weerzien, van zich onmogelijk wil houden.

Blz. 211.... Een kwartier voor den tijd sta ik bij den uitgang van het berkenbos op schildwacht. Mijn hart hamert en mijn boord is te nauw aan het worden. Na, waanzin, natuurlijk, je vrouw gaat 's morgens voor een paar boodschappen uit, en ze zal dadelijk terugkeeren. Eigenlijk de angst voor den angst is het. Het verloop ken ik, als den dokter den gang van een ziekte. Heb ik sinds mijn huwelijk niet tallooze malen de hopeloze langzame seconden op de vingers loopen aftellen?

"Komt ze, zal ze me alleen laten, zal straks de slag vallen of wordt me voor ditmaal nog uitstel gegeven?".....

En den angst dat zijn vrouw hen alleen zal laten, nooit meer weerkeeren, heeft hen op.

Blz. 213 - Ik ben een man van vier en veertig jaren, mijn haar wordt grijs en toch leg ik me nadat ik een paar stappen terug ben geweken, op den grond eer en druk mijn gezicht, als een klein kind dat zou doen, in de bladeren. Nu, kon je slechts sterven, wanneer je erom smeekte...

Blz. 214 - "Dan heb ik een gezicht, droom ik.

Ze is dood, Martha; er ging een tijd voorbij en het bleef geen

omcr.....

Een waarschuwingdroom door den schrijver met een reeks zeer gepaste psychische spanningsmomenten ingeleid.

"GOSTA BERLING" door Selma Lagerlöf - eerste boek der vierde letterkundige reeks "De Feniks" uitgeve N.V. "Het Kompas" te Antwerpen. Dit meesterlijk boek is een klaar bewijs voor de werking van het onderbewuste bij schrijfster.

De symbolistische deelen (want men zou het boek in twee boeken kunnen verwerken: een bijna naturalistisch en een symbolistisch) zijn uitingen van een groote profetischen scheppingskracht.

Ik beperk mij slechts slechts frapante voorbeelden aan te halen.

De oecucha (blz. 77) - De spookhistorie (blz. 198) met de scherpgeteekende Sistrum - De meermin (blz. 266) - De hoks van Donne κ (blz. 306) met de olegering door de eksters (blz. 310) - Vrouw Misick (blz. 313) - De dood (blz. 314). En den de verklaring zelf van Selma Lagerlöf op blz. 509:

"Hier hebben de reuzenbijen der fantazie om ons heen gegonsd, die en licht. Maar hoe ze in den bijenkorf van de werkelijkheid zullen komen? Ja, moeten ze wezenlijk zelf weten.

"JOHANNES" door Frederik van Eeden - uitg. N.V. Inteau & Co. te Grootvliet 1936.

Als van het begin tot het einde diep symbolistisch boek is een meesterstukje van eenvoud, alhoewel bij een oppervlakkige lectuur het naar een kinderverhaal-tje zou gaan lijken, schrijft de auteur immers niet in hoofdstuk I: "...Ik zal U iets van den kleinen Johannes vertellen. Het heeft veel van een sprookje, mijn verhaal, maar dat is toch alles werkelijk zoo gebeurd. Zoo lang gij het niet meer gelooft moet gij niet verder lezen, want dan schrijf ik niet meer voor U.....

getuigt elke bladzijde van groote menschenkennis ten overste en der levensproblemen.

Ik onthoud mij van een door plaatsgebrek toch een noodzakelijk beknopte steenzetting en beveel dan elk van U aan dit boek te lezen of nog eens te rlezen.

(Einde - geschreven voor "Mededeelingen" door makker F. MORRO)

